

ҲАЧВИЯ – РАВИЯИ АСОСИИ ЭҶОДИЁТИ**Маҳбуба Турсунова****Ризқия Облоқулова**

Магистранти курси чоруми факултети филологияи Донишгоҳи давлатии Самарқанд ба номи Шароф Рашидов

Нависанда, ҳаҷвнигор, зани донишманду фарҳангдӯст Маҳбуба Турсунова ягона занест, ки дар солҳои истиқлол дар жанри ҳаҷв қалам меронанд. Умуман дар соҳаи адабиёт занэҷодкорон ниҳоят ангуштшуморанду ҳаҷвнигорон қариб, ки нестанд.

Нависанда беҳуда дар ин жанр қалам нарондаанд, он кас ба камбудиву норасоӣҳои зиндагӣ безътибор нестанд. Бо воситаи ҳаҷв, хандаву мазаммат меҳоянд нуқсонҳои ҷамъиятро аз байн бардоранд. «Ҳаҷви ҳақиқи он аст, ки одам баробари онро хондан, аввал хандаду баъд гиря кунад» мегӯянд нависанда дар яке аз сӯҳбатҳоямон.

Дарҳақиқат, ҳаҷвияҳои Маҳбуба Турсунова чунин хусусиятҳоро дар худ мучассам намудааст. Ҳатто дар худ тарҷумаи ҳоле, ки дар китоби «Мошкичирӣ» («Моиндар»: Достон ва шеърҳои ҳаҷвӣ (Самарқанд: Тӯрон нашр, 2020) аз нашр баромадааст танқиди якчанд нуқсонҳоро дидан мумкин аст. Маҳбуба Турсунова зани кунҷкову зирак ҳатто дар маъракаву ҷамъомадҳо низ барои худ ҳаҷвияҳо меёбанд.

Аз ҳар як дақиқаи вақт босамар истифода мебаранд. Дар болои худ пайваста кор мекунанд, китоб мехонанд. Ба ҷавонон низ пайваста хонданро тавсия мекунанд.

Чӣ тавре, ки дар боло зикр намудем, нависанда Маҳбуба Турсунова бештар ба навиштани ҳавҷвияҳо мароқ зоҳир мекунад ва ҳаҷвияҳои ӯ табииву дилнишини ва хеле хандаовар сурат мегиранд, ки хонандаро ҳам ба ханда ва ҳам ба андеша водор месозанд. Зеро ӯ зимни ҳаҷвияҳои худ камбудиву норасоӣҳои ҷомеа, ноадолативу ҷаҳолати одамро низ тасвир намудааст.

Барои мисол ба латифаи зерин назар афканед:

Булҳавасе бо зани таннозе ошноӣ намуд. Оқибат ба вай изҳори дил кард:

- Эӣ нозанин, минбаъд бе шумо зиндагӣ кардан номардист. Иҷозат диҳед, шуморо чун зани параллели шахсӣ истифода барам.

Хонуми нозанин ҳам паст наомад:

- Марҳамат, ба шавҳари параллел будан розӣ бошед, бо ҷону дил.

Дар ин латифа, ки аз ҳар ҷиҳат қоидаҳои ин жанр риоя шуда, хусусан дар охираш таркиши хандаовар ҳам дорад, зимни сӯҳбати ду шахс иллати бисёрзанӣ ва сушт гардидани аҳду вафо ва садокату ору номуси аҳли ҷомеа низ ба зери тозиёнаи танқид қашида шудааст.

Латифа навбатӣ:

- Чаро ин қадар дору харидед? - пурсиданд аз шахсе.

- Аз дари касе дарой, дарҳол ба даст нигоҳ мекунад. Дастовез карда барам.

Дар ин чо низ гӯё шахси дуҷум содаву гӯл аст ва аз ин рӯ ба хонаи касе барои дастовез дору мебарад. Вале тарафи дигари масъала дар он аст, ки воқеан имрӯз дар чомеа касе ба дидани касе равад, мезмон аз меҳмон дастовез интизор мешавад, агар набурда бошад, аз болои меҳандад ва ўро пасту камбағал мепиндорад.

- Писарчон, ту ҳар рӯз ваъда медиҳи ба духтур намебарӣ. Гӯшҳои бесоҳиб кар шуда рафтанд. Тоза кардан даркор.

- Бибичон, инчӣки накунад, камтарак сабр кунед, санитарҳои он дунё бепулакак ҳама чоятона чунон тоза кунанд, ки ...

Дар ҳаҷвияи боло беоқибативу бемеҳрии чавонон нисбат ба бузургони оилаи худ дар пардаи ҳаҷв тасвир шудааст. Ҳарчанд зоҳиран ин ҳикоя хандаовар

менамояд, вале ботинан боиси гиря асту таассуф аст.

Шахсе аз дӯкон рафта харид. Қасдан пулро кам дод.

- Ҳой, номард, инсоф дорӣ, пулавро деҳ, ки милиса чеғ мезанам. - барошuft дӯкандор.

- Ҳа-а-а, бародар, ту ҳар рӯз ҳаққи маро меҳӯрӣ, милиса чеғ зан канӣ, пуштибони кӣ мешавад.

Дар ин чо низ камбудихои рӯмарраи чомеа тасвир шудаанд, ки яке аз онҳо ҳаққи дигаронро хӯрдан аст. Дар ин ҳикоя харидор ҳар рӯз ҳаққи шахсеро меҳӯраду парто надорад, вале агар ўяк рӯз пули камтар диҳад, фғонаш мебарояд. Зимни ин латифа гурусначамиву ҳирси одамонро низ танқид кардааст.

Дар ҳаҷвияи “Як қадам ба қафо” ҳам маҳорати баланди нависанда ва юмори ў бараъло мушоҳида мешавад:

Рӯзе дугонаи қадрдони Хайринисо бе огоҳӣ саросема дараширо шараққос зада кушоду ба гардани Хайринисо кашол шуда, оби чашм кард:

- Хайричон, хайрият дар хонаат будай. Агар туро ҳам намеёфтам, аз сафар мемондам. Хайринисочон, “не” нагӯй, илоҳо барака ёбӣ. Ту дугонаи аз ҷони ҷонаҷонам ҳам хубтару даркортар. “Не” нагӯ. Медонӣ, ки ман занакӣ гарданшахи яқрав. Ба ҳар касу нокас тавалло намекунам. Зора ҳам намекунам. Ҳамин гашт маҷбур шуда наздат омадам. Ҷон дугонаҷони ширину шақарам, қанду асалам. Ту медонӣ кистӣ барои мани бадбахт? Ту мушқилкушо, ту - мӯъҷизахонум. То ҳамин замон ҳар нозу нуз кардам, “не” нагуфтӣ, ҳаллу ман кардӣ. Ҳатто ту бевазанак гуфта, либосҳои кӯхнета тӯхфа кардӣ. Ҷон-ҷон гуфта, ҳузур карда пӯшидам. Мӯзай кӯхнета намегӯй, дар ҷои ба келинат додан, ғами маро хӯрдӣ. Бе мӯзай ту магар ман хорича рафта

метавонистам? Не, не! Сад бори дигар не! Як бор лағжида поям баромада бошад, ки кор дод. Ин гуна некиҳоят лак-лак, яъне миллион-миллион. Пулҳои додаата агар фаромӯш кунам, дар ҷои истодаам об шавам, дугонаҷон. Чӣ кунам, рӯзи саҳт ба сарам афтадааст: писарам як духтара мучҷӣ карда гаштааст. Хориҷ рафта наоям, шарманда мешавад! Ҷон, Хайриҷон, илтиҷои мана ба назар гиру ҳамин дафъа “не” нагӯй. Чӣ, ба ман бовар намекуни?! Аз ҳасратҳои дуямон маълум, ки баҳонае надорӣ, ки аз баҳраш гузарӣ, аз ҷонат безор шудай. Илтиҷо мекунам, ду-се вақт ба ман те, ноз накун, Хайринисоҷонпарӣ! Мурам ба рӯзу ҳолат “не” нагӯй агар, дӯсти қиёматӣ мешавам. Дар ёд биёр, дигар чизҳо даррав дарида бошанд, ки мӯзаата нав карда додам-ку. Насиб бошад, дигарашро ҳам нав карда медиҳам. Кӯҳнаия нав кардан нахоҳӣ, доллар карда медиҳам. Чӣ? Фикр карда мондӣ? Ин кор бизнес, дугонаҷон. Гоҳ бой медиҳӣ, гоҳ мебурӣ, Хайриҷон, ҳамту мебараму ягон ҷоякашро кам накардаю хиёнат накарда, амонатия баргардонда ба ду дасти адаб ба дастакат медиҳам. Асли қадима барин. Дармонам, ба бозор бароварда намефурӯшам. Сад қасам, ки эҳтиёт мекунам, аз худам дур намекунам. Агар хоҳӣ, ба ту даҳта забонхат навишта медиҳам. Нахоҳӣ, келину писари калона дар хонаат ба гарав мемонам. Бемалол дам гирифта кайф мекуни: келин ба ту самбӯсаҳои гӯштин пухта медиҳад. Писарам харгӯшҳоята поида мегардад. Чӣ гуфтӣ, Хайринисо? Ҷаро карахт шудӣ? Ҳа-а, феъл кардан нагир, охир розӣ шав. Не? “Ҳа” гӯй чӣ ё тавба, худаша нархи якта гарданбандат намегиранд-у, ин қадар фикру хаёл?

- Ҳой, “не” нагӯй, Паричонакам. Ин қоидаю қонунҳои нав одама маҷбур мекунад. “Не” нагӯй, ҷигарам. Ман маҷбур шуда ин қадар илтиҷо мекунам. Дигар вақт дар кӯча бароварда партоӣ, ки ба лағад зада мегузарам. Ба ту раҳмам меояд. Ту чӣ хел тоқат карда гаштай? “Не” гуфтани ҳастӣ? “Не” гӯй, саҳт хафа мешавам. Ту он сӯю ман он сӯ, то қиёмат қаҳрӣ. “Ҳа” гӯй, баҷонам. Ягон ҷояша намехӯрам. Розӣ шав, Хайриҷон, кор омад кунад. Бо доллар туя гӯр мекунам! Бо ин нашавад, келина моли шахсӣ барин кор фармо. Ҳар замон писари худама насихат кун. Холагӣ кун. Хайринисо худат гӯй, дар умрат ба ту даркор шуд? Не!

Оқибат Хайринисо аз доираи фикру хаёл берун шуда, ба дугонааш бо афсӯс гуфт:

- Вай-вай, сад афсӯс, меҳрубонакам. Ба ту ҷон даркор бошад, ҷонама медиҳам-у, як қадам қафо мондӣ. Зубайда пула пешакӣ доду гирифта рафт. Аллақай парид.

- Чӣ? Вай-вай-е, мардакат гапнави манбоб буд. Ҳайфи ту барин дугон. Боз пешакӣ рафта тавалло кунам? Бо умед дугонаи ҷонӣ гӯяму ба ту бовар карда мардаката мардаки худам карда, ҳўҷчати амонатӣ сохта гираму ту бошӣ ба ман бовар накардӣ-я. Пули Зубайда сарата ягон рӯз меҳӯрад!

- Як қадам пештар ҳаракат накунӣ, гуноҳи ман чӣ?

КИТОБНОМА

I. Сарчашмаҳо

1. Баҳманёр. Аспи обӣ [Матн] / Баҳманёр. – Душанбе: Адиб, 1988. – 190 с.
2. Баҳманёр. Ишки сайёд [Матн] / Баҳманёр. – Душанбе: Ирфон, 1984. – 88 с.
3. Икромӣ, Ҷ. Асарҳои мунтахаб. Иборат аз се ҷилд. Ҷилди сеюм [Матн] / Ҷ. Икромӣ. – Душанбе: Адиб, 1989. – 384 с.
4. Карим, Ҳ. Одам дар ҳалта [Матн] / Ҳ. Карим. – Душанбе: Ирфон, 1984. – 213 с.
5. Кӯҳзод, Ҷ. Ҳам кӯҳи баланд, ҳам шаҳри азим [Матн] / Ҷ. Кӯҳзод. – Душанбе: Ирфон, 1986. – 320 с.
6. Муҳаммадиев, Ф. Дӯстон тоҷик сар. Мақолоти публицистӣ, ёддошт, очерк, эссе ва памфлет [Матн] / Ф. Муҳаммадиев. – Душанбе: Ирфон, 1985. – 416 с.
7. Муҳаммадиев, Ф. Куллиёт. Иборат аз панҷ ҷилд. Ҷилди якум. Ҳикояҳо [Матн] / Мураттибон: М. Муҳаммадиева, А. Набиев. – Душанбе: Адиб, 1990. – 384 с.
8. Муҳаммадиев, Ф. Шаби савум (ҳикоя, қисса ва очеркҳо) [Матн] / Ф. Муҳаммадиев. – Душанбе: Ирфон, 1978. – 288 с.
9. Муҳаммадиев, Ф. Асарҳои мунтахаб. Ҷилди якум. Очерк, ҳикоя ва қиссаҳо [Матн] / Ф. Муҳаммадиев. – Душанбе: Ирфон, 1978. – 556 с.
10. Муҳаммадиев, Ф. Дар он дунё (Қиссаи ҳаҷчи акбар) [Матн] / Ф. Муҳаммадиев. – Душанбе: Адиб, 2016. – 256 с.
11. Муҳаммадиев, Ф. Куллиёт. Иборат аз 5 ҷилд. Ҷилди сеюм. Роман ва қисса [Матн] / мураттиб: М. Муҳаммадиева. – Душанбе: Адиб, 1991. – 384 с.
12. Муҳаммадиев, Ф. Хиёбони Нодир (қисса ва ҳикояҳо) [Матн] / Мураттиб: А. Самад. – Душанбе: Адиб, 2010. – 240 с.
13. Раҳимзод, С. Доғистон. Ҳикоя [Матн] / Сайф Раҳимзод // Фарҳанг. – 1991. – № 1. – с. 65-78.
14. Турсун, С. Зимистони умр [Матн] / С. Турсун. – Душанбе: Адиб, 2006. – 622 с.
15. Толис, П. Тобистон [Матн] / П. Толис. – Душанбе, 1991. – 335 с.
16. Улуғзода, С. Мунтахабот. Иборат аз ду ҷилд. Ҷилди дувум [Матн] / Тартибдиҳанда: Ҷ. Мурувватов. – Душанбе: Ирфон, 1982. – 431 с.

17. Ҷалил, Р. Асарҳои мунтахаб. Иборат аз се ҷилд. Ҷилди III. Ҳикояҳо [Матн] / Р. Ҷалил. – Душанбе: Адиб, 1989. – 405 с.
18. Ҷалил, Р. Маъвои дил [Матн] / Р. Ҷалил. – Душанбе: Ирфон, 1972. – 420 с.
19. Ҷалил, Р. Гардиши фалак: Ҳикояҳо [Матн] / Р. Ҷалил. – Душанбе: Ирфон, 1981. – 208 с.

II. Адабиёти илмӣ

20. Айнӣ, С. Куллийёт. Ҷилди 11 [Матн] / С. Айнӣ. – Душанбе: Нашрдавтоҷ., 1962 – 474 с.
21. Айнӣ, С. Куллийёт. Ҷилди 13 [Матн] / С. Айнӣ. – Душанбе: Ирфон, 1977. – 430 с.
22. Айтматов, Ч. Человек бесконечен [Матн] / Ч. Айтматов // Литературное обозрение. – 1983. – № 10. – с. 79–87
23. Алпатов, В. Волошинов, М. Бахтин и лингвистика [Текст] / В. Алпатов, М. Волошинов. – М.: Языки славянской культуры, 2005. – 432 с.
24. Амлоев, А.Я. Словообразование имён существительных в художественной прозе Фазлиддина Мухаммадиева: дис... кан. фил. наук: 10.02.22 / А.Я. Амлоев. – Душанбе, 2014. – 229 с.
25. Амонов, Р. Масъалаҳои насри муосир [Матн] / Р.Амонов // Садои Шарқ. – 1988. – № 4. – С. 102–115.
26. Антонов, С. Письма о рассказе [Матн] / С. Антонов. – М.: Просвещение, 1964. – 254 с.
27. Арасту. Андар ҳунари шеърӣ (Поэтика) [Матн] / Тарҷума ва пешгӯфтори Истад Қосимзода. – Душанбе: Деваштич, 2007. – 170 с.
28. Асозода, Х. Адабиёти тоҷик дар садаи XX. Ҷилди сеюм [Матн] / Х. Асозода. – Душанбе: Маориф, 1999. – 450 с.
29. Асозода, Х. Чехраҳо [Матн] / Х. Асозода. – Душанбе: Адиб, 1996. – 117 с.
30. Асозода, Х. Адабиёти форсӣ ва се шоҳи он [Матн] / Х. Асозода. – Душанбе: Маориф, 1991. – 127 с.
31. Асрорӣ, В. Халқ ва адабиёт [Матн] / В. Асрорӣ. – Душанбе: Ирфон, 1968. – 174 с.
32. Бакаева, М.Т. Художественные функции реалий в произведениях Фазлиддина Мухаммадиева и особенности воспроизведения их национального

колорита в русских переводах [Текст]: дис... канд. наук: 10.01.08: Душанбе, 2021. – 164 с.

33. Бақозода, Қ. Нависанда ва идеали замон [Матн] / Қ. Бақозода. – Душанбе: Адиб, 1987. – 256 с.

34. Бақозода, Қ. Ҳақиқати зиндагӣ ва вазъи наср [Матн] / Қ. Бақозода // Садои Шарқ. - 1985. - № 1. – С. 99–104.

35. Бақозода, Қ. Қустуҷӯҳои эҷодӣ дар насри тоҷик [Матн] / Қ. Бақозода – Душанбе: Ирфон, 1982. – 144 с.

36. Бахтин, М.М. Эстетика словесного творчества [Текст] / М.М. Бахтин. – М.: Искусство, 1979. – 424 с.

37. Бахтин, М.М. Автор и герой: К философским основам гуманитарных наук [Текст] / М.М. Бахтин. – СПб.: Азбука, 2000. – 336 с.

38. Бахтин, М.М. Собрание сочинение в семи томах. Т.5. Работы 1940–х начала 1960–х годов [Текст] / Бахтин М.М. – М.: Русские словари, 1997. – 732 с.

39. Бехер, И.Р. О литературе и искусстве. Изд. 2–е [Текст] / Сост., переводы и примеч. Е. Кацевой. Вступ. статья Т. Мотилевой. – М.: Художественная литература, 1981. – 527 с.

40. Блок, А. О литературе [Текст] / Блок А. – М.: Художественная литература, 1989. – 479 с.